

Att utforma en pedagogisk miljö för att stödja barn inom autismspektrumtillstånd i förskolan

En litteraturstudie

Namn: Lisa Alm & Camilla Ströberg
Program: Förskolläraryrket

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/2014
Kursansvarig institution: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Handledare: Katharina Jacobsson
Examinator: Monica Haraldsson Sträng
Kod: VT14-2920-067

Nyckelord: Autismspektrumtillstånd, Delaktighet, Förskola, Samspel

Abstract

Syfte: Syftet med denna litteraturoversikt var att undersöka vad forskning visar gällande hur pedagogiska miljöer i förskolan kan anpassas för att främja delaktighet för barn inom autismspektrumtillstånd.

Metod och tillvägagångssätt: Inledningsvis sammanställdes en historisk översikt av begreppet autismspektrumtillstånd. Vidare genomfördes systematiska sökningar utifrån syftet och forskningsfrågan. Sex vetenskapliga artiklar valdes ut, sammanfattades och analyserades.

Resultat: Resultatet visar att barn inom autismspektrumtillstånd behöver stöttning vid samspel för att motverka exkludering. Metoder gällande språkutveckling och träning av sociala förmågor kan implementeras för att öka barns sociala engagemang och därigenom främja delaktighet. Vidare påvisas vikten av ett reflekterande förhållningssätt i relation till diagnoser och barn som individer. En kombination av miljöanpassning genom metoder och ett fokus på barnens individuella behov synliggörs som avgörande för delaktighet.

Förord

Under en föreläsning om autism i en specialpedagogisk kurs uppstod idén om att skriva ett examensarbete inriktat mot autism. Detta på grund av vår egen kunskapsbrist kring ämnet samt hur forskningsområdet ser ut.

Det har varit en spännande resa och vi har vunnit många fler insikter än förväntat. Med hjälp av vår handledare Katharina Jacobsson har vi utvecklats i vår roll som framtida förskollärare. Vi uppskattar det engagemang och intresse Katharina visat genom arbetets gång och vill därför tacka henne för den stöttning hon bistått oss med.

Lisa Alm & Camilla Ströberg, 2014-06-04

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Begreppsförklaring	5
1.2	Barns rätt till delaktighet	6
2	Syfte och problemformulering	8
3	Bakgrund	9
3.1	Förklaring av AST	9
3.1.1	Specifika svårigheter som kan yttra sig för individer med AST	9
3.1.2	Förväntningar på barn i förskolan	10
3.2	Autism, Aspergers syndrom och Autismspektrumtillstånd	10
3.3	Att ställa en diagnos	11
3.3.1	Eventuella konsekvenser av en diagnos	12
4	Teoretisk anknytning	13
4.1	Den sociokulturella teorin	13
4.1.1	Språk som medierande verktyg	13
4.1.2	Proximala zonen för utveckling	13
4.2	Teoretisk begreppsförklaring	14
4.2.1	Samspel	14
4.2.2	Delaktighet	15
4.2.3	Normkritik	15
5	Design	17
6	Metod och tillvägagångssätt	18
6.1	Urval	18
6.2	Analys	19
6.3	Forskningsetiska ställningstaganden	19
7	Presentation av artiklar	20
7.1	Artikel 1: Evaluating the social behaviour of preschool children with autism in an inclusive playground setting	20
7.1.1	Bakgrund	20
7.1.2	Metod	20
7.1.3	Resultat	21
7.2	Artikel 2: Children with autistic spectrum disorder in early childhood education programs: A social constructivist perspective on inclusion	21

7.2.1	Bakgrund.....	21
7.2.2	Metod.....	22
7.2.3	Resultat.....	22
7.3	Artikel 3: Exploratory investigation of the effects of interest-based learning on the development of young children with autism.....	23
7.3.1	Bakgrund.....	23
7.3.2	Metod.....	23
7.3.3	Resultat.....	24
7.4	Artikel 4: Ecological features of preschools and the social engagement of children with autism.....	24
7.4.1	Bakgrund.....	24
7.4.2	Metod.....	24
7.4.3	Resultat.....	25
7.5	Artikel 5: Using case study methods to investigate the effects of interactive intervention for children with autism spectrum disorders.....	25
7.5.1	Bakgrund.....	25
7.5.2	Metod.....	26
7.5.3	Resultat.....	26
7.6	Artikel 6: Teachers' perceptions of a community participation programme for preschoolers with autism.....	27
7.6.1	Bakgrund.....	27
7.6.2	Metod.....	27
7.6.3	Resultat.....	28
8	Resultat och analys.....	29
8.1	Kontext.....	29
8.2	Förutsättningar för barn inom AST.....	29
8.3	Exempel på interventioner.....	30
8.4	Förhållningssätt till individ och diagnos.....	31
8.4.1	Normalitet och avvikelse – att förhålla sig normkritiskt.....	31
8.5	Funna skillnader i förhållningssätt.....	32
8.6	Studiernas tillförlitlighet.....	32
8.7	Sammanfattning.....	32
9	Slutord.....	34
	Referenslista.....	36

1 Inledning

I inledningen av denna studie formulerades en bakgrund kring innebörden av begreppen autism och autismspektrumtillstånd, härnäst benämnt som AST. AST är ett paraplybegrepp som innefattar diagnoser där svårigheterna framför allt ligger i samspel och kommunikation. Vidare ledde arbetet in på att relatera beteende och konsekvenser av diagnoserna till förskolläraryrket. Fokus genom studien har legat vid att förstå hur kunskapen om autism och AST kan appliceras till förskolans verksamhet. Delaktighet genom samspel har kommit att bli utgångspunkten i resultatet då detta synliggjorts i litteraturen som ett område där barn inom AST och autism kan ha svårigheter.

Barn inom AST behöver extra stöd och pedagogiska insatser för att bli delaktiga och inkluderade i verksamheten. Det åligger de professionella att skapa en sådan miljö i förskolan. I en studie inom forskningsprogrammet CHILD fick sextioåtta fyra- till femåringar berätta vad de ansåg som viktigt för att må bra. Svaren visade att lek, att få vara med kompisar och att vara snäll mot varandra kändes viktigast för barnen. Även miljön uppfattades som betydelsefull då barnen menade att de leker utomhus eller är i förskolan när de mår bra (Almqvist, Eriksson & Granlund, 2004). Dessa resultat visar att redan vid fyra års ålder relateras välmående till delaktighet. I samspel med andra och i aktiviteter där barnen känner sig engagerade mår de bra, vilket visar hur viktigt det är att sträva mot ökad delaktighet för alla barn. CHILDs studie anser vi även vara gällande för barn inom AST och autism som vistas i förskolemiljö, vilket inspirerat oss till att söka kunskap kring hur en pedagogisk miljö kan stödja delaktighet för barn inom AST.

I föreliggande uppsats presenteras en bakgrund av begreppen *autism*, *autismspektrumtillstånd* och *delaktighet*. Begreppet delaktighet används i detta arbete för att belysa vikten av barns tillgång till ett kommunikativt samspel. Inledningsvis skrivs specifika områden från styrdokument fram, vilka förskolan ska lyda under. Värdegrunden, uppdraget, bemötandet av individen samt barns rättigheter berörs. I syfte att argumentera för varje barns rätt till en jämlik förskola används förskolans styrdokument, dokument från Världshälsoorganisationen samt Förentas nationernas barnkonvention som utgångspunkt. Vidare följer en översikt av sex utvalda studier vilka sammanfattas och redovisas under rubriken Presentation av artiklar. Fokus för urvalet har varit delaktighet, samspel och kommunikation för barn inom AST och autism. Artiklarna relateras till varandra under rubriken Resultat och analys. Där analyseras även begreppen normalitet, avvikelse och normkritik utifrån en av artiklarna för att påvisa hur synen på normalitet och avvikelser har inverkan på hur pedagoger förhåller sig till barns olikheter. Ett normkritiskt arbetssätt menar vi kan förändra hur barn med olika svårigheter bemöts, beskrivs och behandlas. Avslutningsvis har sammanfattande slutord skrivits fram.

1.1 Begreppsförklaring

Här följer en förklaring av vissa begrepp som återkommer i denna litteraturstudie.

I presentationen av artiklarna används begreppet *normativt barn*. Det är vår översättning av *typically developing child*. Vi har valt att inte direkt översätta det engelska uttrycket då den värdering som kan ligga i vad som är normalt och typiskt inte bör färga förhållningssättet till barn som kan avvika. Detta är ett normkritiskt ställningstagande från vår sida. För att ytterligare stärka detta normkritiska förhållningssätt har begreppet *hen* använts genom texten där kön inte ansetts relevant.

Inclusive är ett uttryck som relateras till olika miljöer i flera av de utvalda artiklarna. Detta kan vara problematiskt att översätta och relatera till den svenska förskolan då samtliga studier är genomförda i samhällen med eventuellt andra normer och förväntningar på barn än i Sverige. De översättningar som använts i föreliggande uppsats är bland annat inkluderande miljö, inkluderande lekplats och inkluderande förskola. Den inkluderande förskolan kan ses som en metod i vissa länder, medan vi anser att det i Sverige utgör normen. Svårigheter kan därför finnas i att relatera studiernas resultat till den svenska förskolan, detta är något som diskuteras vidare under rubrikerna Forskningsetiska ställningstaganden samt Kontext.

Participation är ytterligare ett begrepp som förekommer i flera av de analyserade artiklarna. En direkt översättning blir problematisk då det svenska språket innehåller både deltagande och delaktighet, vilket vi anser vara två skilda begrepp. Ett deltagande innebär inte per automatik delaktighet, dock menar vi att deltagandet är en komponent av det något bredare begreppet delaktighet. Översättningarna som gjorts har tolkats utifrån helheten i de vetenskapliga artiklarna.

Begreppet *social engagement* används i flera av artiklarna. Detta är något som översatts till socialt engagemang genom att tolka helheten i texterna. Engagemang relateras till motivation och initierande av samspel vid möten med andra. Motivation är en viktig aspekt av delaktighet då en vilja att interagera krävs för att känna sig inkluderad.

Naturlig interaktion är ytterligare ett återkommande begrepp. Artikelförfattarnas syfte med användningen av ordet naturlig är att beskriva den interaktion mellan de observerade som sker utan involvering av forskarna.

I en av de analyserade artiklarna ligger fokus på begreppet *community participation*. Innebörden i begreppet har vi tolkat som ett samhällsdeltagande, att befinna sig på offentliga platser lika väl som att välkomnas. Studien tar upp hur barn bör agera i offentliga situationer samt vilket bemötande de får.

1.2 Barns rätt till delaktighet

Enligt Skolverket (2010) lyder förskolan under ett samhällsuppdrag och majoriteten av Sveriges barn befinner sig i förskoleverksamheten under många år. Enligt läroplanen förväntas barn utvecklas och lära om både sig själva och sin omgivning. Förskolan ska lägga grunden för det livslånga lärandet genom en värdegrund som genomsyrar bemötandet av barnen samt innehållet för verksamheten de deltar i. I läroplanen för förskolan framgår det att förskolan ska jobba aktivt för att definiera och tydliggöra värden som främjas och premieras i samhället. En verksamhet som är trygg, rolig och lärorik med förskollärare som ser till det individuella barnets förutsättningar och eventuella behov av stöd ska finnas att tillgå. Förskolan som institution ska vara likvärdig för alla barn, där hänsyn för behov och förutsättningar ska tas i beaktning vid alla situationer (a.a.). Nedan följer citat och utdrag ur förskolans styrdokument samt dokument gällande barns rättigheter vilka relaterar till syftet av denna studie.

“Verksamheten ska anpassas till alla barn i förskolan. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans än andra ska få detta stöd utformat med hänsyn till egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt.

Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter. Alla barn ska få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att få uppleva sig vara en tillgång i gruppen.” (Skolverket, 2010, s. 5)

Enligt skollagen (SFS:2010:800) ska förskolan utgå från varje barns behov och de barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges den omsorg de behöver. Världshälsoorganisationen (2007) skriver i sitt dokument *Early Child Development: A Powerful Equalizer* att kvaliteten på relationerna barn tidigt ingår i påverkar deras utveckling. I dokumentet framgår det att barnet är en social aktör som inte enbart formas av sin omgivning, utan även i sin tur kan forma omgivningen. Unga barn utvecklas enligt Världshälsoorganisationen bäst i en varm, tillmötesgående samvaro där det finns möjligheter till att utforska sin omvärld genom lek, lärande och kommunikation.

I barnkonventionen skrivs följande citat fram;

“Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysisk eller psykisk handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället.” (Unicef Sverige, 2009, s.153)

2 Syfte och problemformulering

Syftet med arbetet har varit att undersöka och sammanställa vad forskning visar gällande möjligheter till delaktighet i förskolan för barn inom AST. Vi har genom att ta del av undersökningar gällande autismspektrumtillstånd och autism ämnat tydliggöra ett historiskt perspektiv över begreppen och deras ursprung. Vidare har intentionen varit att se till forskning gällande delaktighet, vad begreppet betyder utifrån olika perspektiv samt hur det kan förstås i praktiken. Mer specifikt avser sammanställningen av begreppens betydelse att synliggöra ett förhållningssätt till barn inom AST och hur de kan stöttas i förskolans verksamhet gällande delaktighet. Forskningsfrågan vi utgått ifrån är:

Vad visar forskning om hur en pedagogisk verksamhet kan anpassas för att främja delaktighet i förskolan för barn inom AST?

Vi utgår från styrdokumentet angående förskolans uppdrag och ser till förskollärarens plikt att skapa förutsättningar i förskolan för att göra alla barn delaktiga. Vi syftar till att ta del av och sammanställa olika studier som utgår från pedagogiska sammanhang gällande delaktighet och stöttning för barn inom AST. Genom denna litteraturöversikt menar vi att en vunnit kunskap gällande teori, forskning samt förhållningssätt kan bidra till ett professionellt yrkesutövande.

3 Bakgrund

För att förstå vad autismspektrumtillstånd som begrepp står för har vi inledningsvis formulerat en översikt av diagnoserna samt de svårigheter individer inom AST kan möta. En formulering för begreppet AST har genomförts i syfte att skapa en övergripande förklaring. Med tidigare forskning kring barn inom AST som utgångspunkt redogörs en historisk översikt av hur begreppets uppkomst och utveckling sett ut.

3.1 Förklaring av AST

Enligt Falkmer (2009) är autismspektrumtillstånd ett paraplybegrepp som innefattar diagnoserna *Autism, Aspergers syndrom, andra autismliknande tillstånd* samt *genomgripande störning i utvecklingen utan närmare specifikation*. Dessa kan diagnostiseras på olika sätt och visa skillnader individer emellan. Vid utredningar och diagnostisering används de ovan nämnda begreppen som formella termer, dock räknas de i litteratur generellt sett in under autismspektrumtillstånd (a.a.). Gemensamt för alla diagnoser inom AST är svårigheter för social interaktion, verbal eller icke-verbal kommunikation samt föreställningsförmåga (Fägerblad, 2011).

3.1.1 Specifika svårigheter som kan yttra sig för individer med AST

Theory of mind är ett teoretiskt begrepp som gäller förmågan att förstå socialt samspel med kompetens i att interagera med andra samt förstå andra människors avsikter. Att kunna förstå andras tankar och känslor i specifika situationer kännetecknar förmågan. Personer inom AST har ofta en begränsad inlevelseförmåga vilket innebär att de kan ha svårt att veta hur de ska agera i sociala situationer. Avsikter hos andra kan bli otydliga då intentioner bakom handlingar kan vara svåra att läsa in. Det finns möjligheter för individer med AST att lära sig tolka vad andra tänker och känner, dock kan det ta lång tid där ett stöd med tydliga förklaringar krävs (Fägerblad, 2011).

Central koherens är förmågan att kunna uppfatta sammanhang och helheter. Det är en kognitiv strategi för att söka och tolka information från omvärlden. Då individer inom AST har en svag central koherens fokuseras ofta detaljer medan en övergripande helhet kan vara svår att förstå. Vidare påverkas förmågan till att använda språket, då det kommunikativa samspelet påverkas av det sociala sammanhanget och deltagares intentioner. Världen för personer inom AST kan därför upplevas som osammanhängande där orsak och verkan inte helt hänger samman (Fägerblad, 2011).

Exekutiva funktioner förklarar förmågan att reglera sitt beteende och planera, organisera, följa en plan samt vara flexibel. Finns brister i de exekutiva funktionerna kan det vara svårt att hejda impulser och kontrollera uppmärksamheten (Fägerblad, 2011).

Perception är aktiva processer för att kunna tolka sinnesintryck så som ljud, ljus, beröring och doft. Personer inom AST kan ha en svårighet i att sortera och urskilja vilka sinnesintryck som ska uppmärksammas för stunden, därför kan miljön behöva anpassas (Fägerblad, 2011).

Motorik delas in i fin- och grovmotorik, det är färdigheter som automatiseras och blir naturliga. Svårigheter med motorik är inget kriterium inom AST-diagnoserna. Individer inom AST kan

dock visa en försämrad automatiserad motorisk förmåga. Det skapar svårigheter för individen gällande enkla motoriska göromål som kan kräva stor energi att utföra (Fägerblad, 2011).

3.1.2 Förväntningar på barn i förskolan

I förskolans verksamhet förväntas ett barn i stor utsträckning utveckla sina sociala förmågor, mötas i sociala situationer samt samspela med både vuxna och andra barn (Skolverket, 2010). Ett väl fungerande samspel kräver förmågor i att kunna kommunicera, tolka situationer samt utbyta känslor, information och upplevelser (Svensson, 2009). Enligt vår erfarenhet kan den dagliga verksamheten vara hektisk där barnen till stor del förväntas vara aktiva och deltagande i alla delar. Det kompetenta barnet beskrivs av Sommer (2005) som kommunikativt redan från födseln. Barn förväntas därför kunna ingå i fungerande samspel och lära i en meningsfull samvaro med andra. Säljö (2000) beskriver människan som en kulturell varelse med gemensamma kunskaper och insikter som vunnits över tid. Detta menar vi kan relateras till de svårigheter barn inom AST kan möta genom förväntningar och krav, så som sociala regler. Fägerblad (2011) menar att vissa svårigheter för dessa barn yttrar sig inom social kommunikation där den sociala kultur som omger dem kan bli något som är mer problematiskt att greppa.

3.2 Autism, Aspergers syndrom och Autismspektrumtillstånd

Den schweiziska psykiatern Bleuler myntade 1911 begreppet autism i relation till diagnosen schizofreni. Detta för att beskriva den självförsjunkenheter han såg hos vissa patienter med det tillstånd han beskrev som schizofreni. Begreppet autism innebär enligt Bleuler att en människa drar sig för att interagera socialt och drar sig undan från eventuell tidigare delaktighet (Cumine, Dunlop & Stevenson, 2010).

Psykiatern Leo Kanner (1943) genomförde på 1930-talet en systematisk studie gällande elva barn som uppvisade ett markant och unikt sätt, vilket enligt honom tidigare inte rapporterats. I redovisningen av sitt resultat beskrev Kanner delar av det så kallade autistiska beteendet. Författaren förklarar autism som ett tillstånd där en individ djupgående drar sig tillbaka från mänskliga interaktioner. Detta yttrar sig i oförmågan att på ett konventionellt sätt förstå och relatera till andra människor. Barnen i studien hade enligt forskaren en närmast besatthet av enformighet, ett gott minne som var beroende av rutiner samt ett uttryck som tedde sig intelligent och tankfullt. Stumhet, eller ett språk som inte användes till att kommunicera, urskildes i definitionen av dessa barns beteende. Vidare beskrevs en överkänslighet för stimulans samt en begåvning i att kunna relatera till objekt genom långvariga lekar med samma föremål (a.a.).

1944 publicerade Hans Asperger en artikel gällande barn och ungdomar med ett annat beteendemönster, något som senare kommit att kallas Aspergers syndrom. Dessa barn uppvisade, som Asperger beskrev det, en naivitet där opassande sociala närmanden förekom. Vidare beskrevs begränsade specialintressen, ett monotont tal, något avvikande koordinationsförmåga samt ofta specifika inlärningssvårigheter. Asperger menade att hans syndrom skilde sig från Kanners autism, men att likheter emellan dem fanns (Wing, 1996).

Wing och Gould genomförde på 1970-talet en studie där barn under femton år som hade fysiska funktionsnedsättningar eller mentala inlärningssvårigheter deltog. Studien visade att få av barnen uppfyllde alla de kriterier för autism som Kanner i sin studie nämnt (Wing, 1996).

Wing och Gould (1979) formulerade tre delar, vilka de såg som bidragande faktorer för det autistiska beteendet; en försvagad förmåga till social interaktion, social kommunikation samt att föreställa sig känslor och hur andra upplever saker. Majoriteten av barnen uppvisade ett beteende som inte helt överensstämde med Kanner-autism (Wing, 1996). Därmed beskrev Wing (1988) det autistiska beteendet som "Autism Continuum" vilket senare kom att kallas "Autism Spectrum". Begreppet erbjuder ett samlingsnamn för hypotesen om att autism uppträder i fler än en skepnad. Autismspektrumtillstånd kan trots olika synbara uttryck bindas samman genom de svårigheter diagnoserna medför, som tidigare nämnt, förmågan till socialt samspel, kommunikation och föreställningsförmåga (Wing, 1996).

3.3 Att ställa en diagnos

Om ett barn i förskoleåldern visar tecken på autistiska symptom kontaktas vanligtvis barnavårdscentralen (Bromark & Granat, 2013). En första bedömning görs sedan av läkare och psykolog som bestämmer ifall en utredning bör utföras. För att få en diagnos inom autismspektrumtillstånd ska svårigheter synas inom de tre områdena socialt samspel, kommunikation och begränsade mönster av beteenden och intressen. Under utredningen, som utförs av ett arbetslag med läkare och psykolog, intervjuas både barn och vårdnadshavare för att få en beskrivning av barnets utveckling samt svårigheter och styrkor. Utöver samtal observeras barnet i olika situationer i sin vardagsmiljö, till exempel på förskolan eller i hemmet. Läkarna får på så sätt en övergripande bild av barnets beteende för att avgöra eventuell diagnos. Under utredningens process får familjen även ökad kunskap om diagnosen och hur barnet kan stöttas på bästa sätt (a.a.).

Under utredningar finns manualer att följa för att på ett organiserat och regelrätt sätt kunna nå ett resultat. De innehåller kriterier för olika diagnoser som kan följas och observeras systematiskt. ICD-10 är en sådan manual som publicerats av Världshälsoorganisationen (2010). Den beskriver de olika syndrom, till exempel Retts och Aspergers, som går under rubriken Childhood autism. DSM-5 är en annan manual som används på samma sätt och som beskriver de kriterier som behöver uppfyllas för att diagnoser inom autismspektrumtillstånd ska utföras (American Psychiatric Association, 2013). Dessa manualer innehåller även kriterier för flera andra sjukdomstillstånd eller funktionstillstånd och används inom vården som hjälpmedel vid diagnostisering.

Enligt Cumine, Dunlop och Stevenson (2010) finns det inga klara test som kan bevisa en diagnos. Detta kan leda till svårigheter vid eventuell diagnostisering. Många olika bitar i en individs beteende kan påvisa diagnoserna som faller inom AST, vilket innebär att diagnostisering utgörs av tolkningar av beteendemönster från professionella inom vården. Dessa tolkningar blir subjektiva då de professionella har egna erfarenheter och upplevelser som inte rakt igenom kan frångås (a.a.).

Frith (1989) menar att klinisk erfarenhet av hur en normativ utveckling ser ut är avgörande för att ha något att utgå ifrån vid diagnostisering. Vidare krävs en kunskap om hur avvikande utveckling kan te sig, utöver den som AST visar, för att kunna särskilja olika orsaker till mönster som syns vid observationen. Barn inom autismspektrumtillstånd kan ha ytterligare inlärningssvårigheter, vilket kan bidra till besvär vid diagnostisering då det kan vara svårt att separera följderna av de bakomliggande orsakerna (Cumine, Dunlop & Stevenson, 2010).

3.3.1 Eventuella konsekvenser av en diagnos

Booth (1991) menar att användandet av diagnoser i utbildning kan diskriminera och att barnet kan anklagas som orsaken till problemen snarare än att den pedagogiska kontexten ses över. Vidare kan en stigmatisering av barnet uppstå, vilket kan bidra till att inga åtgärder görs för att bemöta diagnosen då den kan ses som oundviklig. Därigenom kan en förväntan kring beteendet hos barnet vara ständigt närvarande. Vidare beskriver Booth hur en diagnos ändå kan möjliggöra pedagogiska strategier som anpassas efter behov (a.a.). Jordan och Powell (1995) argumenterar för detta genom påståendet att delaktighet möjliggörs när individuella olikheter identifieras samt erkänns i pedagogiska situationer. I fallet AST, där sådana olikheter ofta är explicita, är det därför viktigt att de erkänns och räknas med i planeringen av pedagogiska verksamheter.

För professionella kan en förvirring och osäkerhet avhjälpas genom en medvetenhet kring metoder och tillvägagångsätt. Vidare kan en diagnos bidra till en möjlighet att förutse vissa händelser. Tidiga resurser som erbjuder stöd kan öppna för en möjlighet till att utgå från barnets styrkor och förutsättningar samt erbjuda strategier till att både klara vardagen och förstå eventuella livslånga behov (Cumine, Dunlop & Stevenson, 2010).

Wing (1996) menar att ökningen av kunskap kring autism genom åren inte har lett till någon behandlingsmetod som botar individer från tillståndet. Författaren beskriver dock hur kunskap om autism kan leda till förståelse kring hur miljöer som ser till möjligheter och potentiella färdigheter kan skapas. Wing påpekar att detta inte förändrar de bakomliggande neurologiska och psykologiska nedsättningarna och att funktionshinder består oavsett åtgärder, men att förändring av miljöer till viss del bidrar till individuella vinster för ett mer oberoende liv (a.a.).

4 Teoretisk anknytning

Grundantagandet genom denna litteraturstudie gällande barns utveckling och lärande relateras till den *sociokulturella teorin*. Utgångspunkten är att barns lärande kan studeras och förstås i och utifrån gemensamma aktiviteter. Fungerande kommunikation och samspel är något som i teorin lyfts fram som viktigt vid mötet individer emellan, där kan ett lärande uppstå och synliggöras.

För att understryka vikten av delaktighet i den pedagogiska miljön gällande barn inom AST, vill vi genom den *sociokulturella teorin* visa på hur ett effektivt lärande kan te sig, samt argumentera för vilka stöd dessa barn behöver få tillgång till i sin utveckling. Falkmer (2009) menar att barn inom AST inte har samma förutsättningar för att ingå i fungerande *samspel*, där regler och normer genomsyrar mötet.

4.1 Den sociokulturella teorin

Dysthe (2003) beskriver centrala begrepp för teorin. Exempel på dessa är *mediering* och *zonen för proximal utveckling*. Lärande ses utifrån den sociokulturella teorin som något som har med relationer att göra. Det sker i samspel där språk och kommunikation är grundläggande för lärprocessen. Lärande är alltså mer än det som sker inom en individ. Interaktion med omgivningen spelar därav en avgörande roll (a.a.).

Hundeide (2006) belyser att den sociokulturella teorin lägger vikt vid att människan föds in i en social värld. Den är utformad utifrån kulturella processer och vilken kultur barnet föds och lever i formar hur barnets utveckling kan te sig. Författaren poängterar därmed att barnets utveckling kan relateras till de kulturella rammar hen rör sig inom. För att förstå ett barns utveckling krävs det att en ser till ramarna för utveckling, utöver att endast betrakta barnet som en individ, fritt stående från det kulturella sammanhang det ingår i. Författaren nämner något som kallas kontrakt och metakontrakt där barn och omsorgspersoner förhandlar om förväntningar på varandra, vilka utvecklas i det dagliga samspelet och i rutiner förhållandevisoreflekterat (a.a.).

4.1.1 Språk som medierande verktyg

Säljö (2000) menar att människan är en kulturell varelse, vilken har resurser till att bruka redskap utöver vår egen kropp. Genom att exempelvis ta upp och bruka en spade effektiviserar proceduren att gräva, precis som bruket av ett språk effektiviserar vår kommunikation. Vår kultur är, menar Säljö, därför både fysisk och social. Utvecklingen av materiella resurser samspekar och bidrar till utvecklingen av intellektuella kunskaper och vice versa. Författaren menar att de förmågor mänskligheten har, att bruka redskap, kan ses som ett bevis på människans förmåga att dels samla erfarenheter och att vidare använda dem i nya situationer.

4.1.2 Proximala zonen för utveckling

Säljö (2000) menar att människan lär och utvecklas i samspel. När individen interagerar och kommunicerar med andra kan de erfarenheter som tidigare gjorts utgöra grund för att utveckla nya kunskaper. Mötet sker i zonen för utveckling, där tidigare erfarenheter samt andra människors kunskaper stöttar individens lärande och utveckling. Författaren belyser idén om

att människan befinner sig i en ständig utveckling och förändring vilket erbjuder möjligheter att ta till sig kunskaper från medmänniskor i samspelssituationer. Insikter kan uppstå genom att mönster och möjligheter i de redskap som redan behärskats synliggörs. Människan är alltså utifrån detta påstående inte en färdig bärare av kunskap. Säljö menar att människan snarare är i ständig rörelse mot att *appropriera* nya redskap utifrån den baskunskap som redan tillägnats. Människan blir bekant med nya sociala praktiker och lär sig hur de är uppbyggda med sin erfarenhet som en grund att bygga vidare på. Detta sätt att förstå människors lärande formuleras som *zonen för proximal utveckling*, vilket kan definieras som avståndet mellan vad en människa kan prestera utan stöd samt vad som kan presteras i samarbete med andra individer (a.a.).

4.2 Teoretisk begreppsförklaring

Här förklaras tre begrepp; samspel, delaktighet och normkritik. Dessa utgör viktiga aspekter i analysen.

4.2.1 Samspel

I Nationalencyklopedin (2014) beskrivs begreppet samspel som ”ett gemensamt handlande mellan olika inbördes parter”. Vidare förklaras böjningen att samspela som ”en handling med gemensam verkan”.

Nilsson och Waldermarson (2007) relaterar samspel till kommunikation, där samspel kan ses som en social handling. De menar att kommunikation är en grund för relationer mellan människor. Social kommunikation kan definieras genom bruket av symboler, i form av exempelvis ord och handlingar vilka utväxlas i en specifik kontext. Det är budskap som kan förmedlas med ord, gester, kroppsställningar, kläder, lukter eller smaker. Genom den kultur vi föds i präglas vi genom hela livet av de konventioner och vanor som genomsyrar miljön där vi växer upp. Genom en tillägnan under vår uppväxt tar vi till oss sociala regler som sällan reflekteras över, vilket skapar en så kallad naturlig bild av hur vår omvärld kan förstås och tolkas. Dessa självklarheter bidrar till en mer hanterbar och mindre kaotisk värld, genom regler som bidrar till ett fungerande samspel (a.a.).

Johansson (2011) nämner att ett givande samspel som bidrar till barns lärande är någonting förskolan enligt läroplanen ska sträva efter. Författaren använder sig vidare av begreppet *samspelande atmosfär*, vilket hon menar saknas i läroplanen för förskolan. Johansson förklarar hur ett fungerande samspel kan se ut vid pedagogiska situationer i förskolan. Hon beskriver vikten av lyhördhet och närvaro i barns upplevelser och livsvärldar samt en avspändhet inför överträdelser av gränser och regler. Det som överlag karaktäriserar en samspelande atmosfär är hur pedagogen i förskolan bemöter barnet med respekt, acceptans, uppmuntran samt en vilja att interagera och skapa ett ömsesidigt möte (a.a.). Även Hundeide (2006) argumenterar för vikten av en sensitiv vägledare i den kontext barnet befinner sig i. För underlättande i ett socialt sammanhang som inte erövrats eller greppats fullt ut kan en vägledare erbjuda känslomässig trygghet. Författaren menar att barns utveckling inte sker spontant eller inifrån, snarare sker det i samspel med människor barnet har tillit till (a.a.).

4.2.2 Delaktighet

Enligt Svenska Akademiens ordlista (2011) innebär delaktighet ”att ha del i eller av något”. Att vara inblandad i till exempel en grupp, aktivitet eller uppgift kan ge en känsla av gemenskap och tillhörighet, som kan ses som betydelsefull för delaktigheten (Molin, 2004).

I Världshälsoorganisationens internationella klassifikation för funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (Världshälsoorganisationen, 2001) definieras delaktighet som ”en persons engagemang i en livssituation”. Begreppet engagemang innehåller flera aspekter; att delta, att vara inkluderad och accepterad, att ha tillgång och att känna tillhörighet (Molin, 2004). Eriksson och Granlund (2004) har försökt definiera vad delaktighet innebär genom att i en studie fråga femhundra barn, ungdomar och vuxna med olika funktionshinder vad delaktighet betyder för dem. Även här visade svaren att tillgänglighet i sammanhanget, aktivt deltagande och en känsla av acceptans och tillhörighet är avgörande, oavsett typ av funktionshinder. Det blir tydligt att det finns två sidor som avgör delaktighet, att både fysiskt och emotionellt *få vara med*. Molin (2004) beskriver hur detta kan ses som minimal gentemot maximal delaktighet, då en individ kan vara delaktig på olika nivåer. Genom fysiskt deltagande, att vara på plats, kan delaktighet uppnås på en minimal nivå, men för att fullvärdig delaktighet ska uppnås krävs en subjektiv känsla av tillhörighet.

Molin (2004) menar att delaktighet påverkas av både externa och interna faktorer. Externt finns aspekter som tillgänglighet till fysiska samt sociala miljöer och sociala regler och normer i sammanhanget som påverkar delaktigheten. Internt handlar det dels om kroppsfunktioner, men kanske framför allt om motivation och vilja att delta. Delaktighet uppstår i mötet mellan individ och miljö och är till stor del personligt och individuellt, det är något som upplevs. Till viss del kan delaktighet handla om att ha kontroll och få styra sitt eget liv. Individuella mål och en känsla av motivation är därför av betydelse för upplevelsen av delaktighet (Björck-Åkesson & Granlund, 2004). Högberg (2004) relaterar delaktighet till människans fallenhet för att kategorisera världen vi lever i. För att skapa en struktur och känsla av kontroll kategoriserar vi mycket i vår omvärld och när människor grupperas uppstår förutsättningar för både tillhörighet och utanförskap. Vilken kategori en person utifrån anses tillhöra har stor påverkan på bemötandet samt den egna självkänslan, vilket således kan påverka delaktigheten (a.a.). Delaktighet handlar enligt Tideman (2004) om att försöka skapa lika goda levnadsvillkor för alla, oavsett eventuella funktionshinder eller svårigheter. Han anser alltså att alla har rätt till delaktighet, det är något att sträva efter för att uppnå jämlikhet i samhället.

4.2.3 Normkritik

Att arbeta normkritiskt innebär inte att försöka ta bort normer (Björckman, 2010). Normer behövs och hjälper oss i vardagen och samspelet med varandra. Normkritik handlar om att synliggöra normer och därigenom de maktrelationer de skapar, Detta för att göra oss mer medvetna om hur vi agerar gentemot de vi möter samt hur vi ser på andra människor. Genom att synliggöra de normer som finns runtom oss och deras konsekvenser möjliggörs ett kritiskt tänkande som påverkar hur vi tänker och beter oss i samspel (a.a.). Målet med ett normkritiskt arbetsätt är att jämnar ut maktförhållanden för att alla ska ses som jämlika och därigenom få lika möjligheter till delaktighet (Rosén, 2010). Även om det tar lång tid så går det att förändra normer och genom att utmana normer kan vi starta en förändring i synsättet på avvikelser samt skapa ett mer inkluderande samhälle (Sörensdotter, 2010). Grunden inom normkritiskt arbete handlar om att reflektera över sig själv, sitt synsätt samt att försöka ha med sig en medvetenhet kring hur normer förmedlas av och omkring en (Bromseth, 2010). Att inkludera alla, synliggöra

aktuella normer och reflektera över vårt språk är de viktigaste aspekterna inom arbetet för normkritik. Just språket är oerhört viktigt då det är genom hur vi talar med olika människor som likheter och skillnader befästs (a.a.).

5 Design

Denna uppsats är en litteraturstudie gällande delaktighet i förskolan för barn inom AST. Resultatet är en översikt av forskning som behandlar detta område och som beskriver hur en pedagogisk miljö för delaktighet kan utformas.

För att närmare förstå metoderna för delaktighet har en historisk översikt som förklarar samlingsbegreppet AST skrivits fram. Begrepp vi ansett relevanta för ämnet har beskrivits liksom den teoribas vi utgår ifrån. Detta för att skapa en ram och grund utifrån forskningsfrågan.

Vi har utformat en översikt av vetenskaplig litteratur för ämnet delaktighet genom samspel för barn inom AST. Vi har systematiskt sökt efter och kritiskt granskat dokumenterad kunskap. Sex vetenskapliga artiklar har använts, dessa har analyserats och sammanställts i resultatredovisningen. Istället för att genomföra en studie baserad på intervjuer eller observationen har vi sökt svar på forskningsfrågan i tidigare forskning. Denna typ av studie sammanställer delar från forskning för att bilda en ny helhet och generera ny kunskap (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). Backman (2008) anser att litteraturstudier kan synliggöra kunskapsbrister och motsägelser.

6 Metod och tillvägagångssätt

Inledningsvis valdes ett problemområde och en frågeställning formulerades. Vidare togs sökord med kriterier som utgick från denna frågeställning fram. Sökningar genom ordkombinationer i fritextsökningar genomfördes på både svenska och engelska. För att nå ett tillförlitligt resultat har flera olika sökmotorer använts. Utifrån träffarna valdes åtta studier ut och efter en första granskning valdes två av dessa bort då de inte ansågs relevanta ut efter våra kriterier. Vi valde att endast använda studier som utgivits från år 2005 och framåt. De sex utvalda studierna presenteras kortfattat i bilaga A till F samt mer utförligt under rubriken Presentation av artiklar.

6.1 Urval

Söktermer som använts:

Delaktighet, Förskola, Samspel, Autism

Participation, Preschool, Autism, ASD (Autism Spectrum Disorder)

Artiklar valdes ut i linje med vårt syfte och problemområde. Några av de utvalda artiklarna återkom vid flera av sökningarna. Under rubriken *valda artiklar* i nedanstående tabell har det skrivits fram vilka studier som funnits i respektive databas. Sökningarna gjorda i Google Scholar och DIVA visade endast examensarbeten, vilket ej ansågs vara tillräckligt tillförlitligt för studien. Utfallet av sökningarna resulterade i att inga svenska studier valdes ut då de svenska söktermerna inte gav några relevanta träffar.

Vi har utgått från att autism faller inom begreppet AST och därför även valt studier som fokuserar på enbart autism. Även studier som undersökt metoder riktade mot vårdnadshavare har valts ut. Vi ser att dessa kan överföras och på så sätt vara användbara även inom förskolan.

Figur 1. Tabell över sökresultat

Databas	Söktermer	Antal träffar	Valda artiklar
Education research complete	Autism Preschool Participation	15	1, 2, 4, 5
Education research complete	ASD Preschool Participation	9	2, 4
ERIC	Autism Preschool Participation	46	2, 3, 4, 5, 6
DIVA	Autism Förskola Delaktighet	3	
DIVA	Autism Förskola Samspel	3	
Google Scholar	Autism Förskola Delaktighet	1210	
Google Scholar	Autism Förskola Samspel	1400	
Libris	Autism Förskola Delaktighet	0	
Libris	Autism Förskola Samspel	0	

6.2 Analys

Efter sökningen som gjorts med stöd av urvalskriterierna, påbörjades databearbetningen. Allt material genomlästes en första gång och sedan vidtogs en mer systematisk genomgång av artiklarna. Studiernas reliabilitet och validitet utvärderades i en analys av forskarnas metoder, urval och resultat.

Alla sex studier sammanställdes i tabeller för skapa en kortfattad överblick. Dessa redovisas i bilaga A till F. Under rubriken Presentation av artiklar beskrivs studierna mer ingående utifrån rubrikerna *Bakgrund*, *Metod* och *Resultat*. För att förenkla referenshantering har varje artikel genom resultat, analys och slutord benämnts som artikel/studie 1 till 6. Studierna relateras till varandra utifrån teman i analysen. Under processens gång färgmarkerades de för att skapa en överblick utifrån varje rubrik. Inledningsvis diskuteras kontextens påverkan, vidare diskuteras exempel på barns förutsättningar samt exempel på interventioner. Analysen innehåller även olikheter som uppmärksammas mellan studierna samt deras tillförlitlighet. Avsnittet Resultat och analys avslutas med en sammanfattning.

6.3 Forskningsetiska ställningstaganden

För att öka studiens tillförlitlighet har sökningarna utförts systematiskt och urval har baserats på de träffar som uppkommit. Det är ändå viktigt att beakta att vi som individer med vår förförståelse och förgivettagande kan ha påverkat urvalet och åt vilket håll vi valt att rikta arbetet. Vad vi tar för sanning kan påverka vad som är icke synligt för oss vid övervägningar och urval. Den teoretiska bas vi utgår ifrån leder vårt arbete och kan eventuellt osynliggöra vissa viktiga delar av diskursen gällande AST och delaktighet.

Vår studies tillförlitlighet kan ifrågasättas då vi översatt och tolkat de utvalda och studerade artiklarna. Begrepp kan ha olika innebörder i olika världsdelar och vår tolkning behöver inte nödvändigtvis stämma överens med vad författarna menat. Gällande generaliserbarhet är det viktigt att vara medveten om att dessa studier genomförts i olika länder med andra normer än de vi själva lever i. Även skillnader i tolkningar gällande begreppen AST och autism kan påverka forskarnas förhållningssätt och därigenom resultaten i de utvalda artiklarna.

7 Presentation av artiklar

De sex utvalda studierna redovisas kortfattat i bilaga A till F. Här följer en mer ingående beskrivning av de sex artiklarna. I presentationen nedan berörs forskarnas förhållningssätt, metoder för genomförandet av studierna samt problemformuleringar och resultat. I studie 1, 2 och 4 observerar forskarna redan förekommande företeelser genom att betrakta interaktioner. I studie 3 och 5 introduceras utvalda metoder som införs i verksamhet eller familj och som genom mätningar analyseras för att kunna påvisa ett resultat. Studie 6 fokuserar attityder gällande en redan implementerad metod samt hur den kan utvecklas.

7.1 Artikel 1: Evaluating the social behaviour of preschool children with autism in an inclusive playground setting

Gutierrez Jr., A., Hale, M. N., Gossens-Archuleta, K., & Sobrino-Sanchez, V. (2007)

7.1.1 Bakgrund

Studien har genomförts av fyra forskare från två universitet i USA. Syftet med studien var att undersöka det sociala beteendet mellan barn med autism och barn med normativ utveckling vid utevistelse. I denna studie tittade de specifikt på interaktion som förekom naturligt, utan interventioner från forskarna. De menar att det finns en avsaknad av forskning som beskriver naturlig interaktion mellan barn med autism och normativt utvecklade barn som resultat av en inkluderande miljö. Tre barn från en förskola för barn med autism observerades. Under utevistelse fördes barnen samman med normativt utvecklade barn på en inkluderande lekplats. Detta förekom dagligen på förskolan och genomfördes inte på grund av studien.

Författarna menar att intresset för att inkludera barn med autism i miljöer med normativt utvecklade barn har ökat de senaste decennierna, men att det finns en begränsad mängd forskning gällande resultatet av detta arbetssätt. De nämner att det finns flera mål med en inkluderande miljö, men huvudsakligt fokus ligger på sociala erfarenheter och socialisering. Grunden för detta ligger i att barn med autism uppvisar svårigheter i samspel och socialt beteende, då de ofta kan vara tillbakadragna och avståndstagande. Detta kan resultera i besvär med att etablera och upprätthålla meningsfulla relationer med andra barn.

Författarna tar upp tidigare forskning som visar att barn med autism drar nytta av erfarenhet av en miljö som både är inkluderande och där systematiska metoder för att öka sociala förmågor används. Trots den forskning som finns gällande metoder i dessa miljöer saknas studier som undersöker de naturliga interaktioner som kan ske i förskolemiljöer. Syftet med denna studie var därför inte att undersöka resultatet av en metod, utan att observera sociala beteenden i en lekmiljö som inkluderar barn med autism och jämnåriga barn med normativa utvecklingsmönster.

7.1.2 Metod

Genom observationer har forskarna tittat på interaktion mellan barnen i lekmiljön. Barnen hade där tillgång till bland annat rutschkanor, gungor, cyklar och sandlådor. Under tiden för utelek delades lekplatsen av två förskolor där den ena gruppen bestod av åtta barn med autism. Av dessa barn deltog tre i studien. Forskarna filmade barnens sociala interaktion samt beteenden.

Det insamlade materialet delades senare in i fyra kategorier; social interaktion initierad av barn med autism riktad mot barn med normativ utveckling, social interaktion initierad av barn med normativ utveckling riktad mot barn med autism, social interaktion främjad av vuxen/pedagog och interaktion med lekplatsens utrustning och material.

7.1.3 Resultat

Resultatet av denna studie visar att barnen med autism sällan initierade social interaktion riktad mot barnen med normativ utveckling. Det visades även att barnen med normativ utveckling sällan initierade social interaktion riktad mot barnen med autism. Att leka i varandras närhet var inte tillräckligt för att barnen med autism skulle erfara meningsfulla interaktioner. Genom observationerna framträdde det även att personalen inte bidrog till att främja och stötta samspel. Flera av de vuxna var utbildade inom autism och specialpedagogik, men hade inte tränats i att främja social interaktion. Därför, menar författarna, att dessa resultat påvisar vikten av ytterligare träning gällande främjandet av samspel som en del av specialpedagogisk utbildning.

Sammanfattningsvis visade denna studie att en inkluderande verksamhet i sig själv inte är tillräckligt för att barn med autism ska uppvisa ökad socialisering och för att meningsfulla relationer med andra barn ska utvecklas. Detta överensstämmer enligt författarna med tidigare forskning som visar att barn med autism som deltar i en inkluderande miljö sällan interagerar med jämnåriga. Avslutningsvis menar författarna att inkludering behöver kombineras med systematiska, strukturerade och stöttande metoder för att möjliggöra en meningsfull utveckling för barnen.

7.2 Artikel 2: Children with autistic spectrum disorder in early childhood education programs: A social constructivist perspective on inclusion

Walker, S., & Berthelsen, D. (2008)

7.2.1 Bakgrund

Studien har genomförts i Queensland, Australien av två forskare i syfte att undersöka interaktion vid lek gällande barn inom AST. Närmare har forskarna sett till barnens nivå av social kompetens, i vilken mån de accepteras socialt i en inkluderande förskola samt undersökt leken som sker spontant och det sociala engagemang barn inom AST riktad mot barn med normativ utveckling. Förskolebarn mellan tre och sex år utgjorde undersökningsgruppen. Sammanlagt deltog fyrtyotvå barn från åtta förskolor. Av dessa hade tolv barn diagnoser inom AST och de resterande trettio barnen räknades som barn med en normativ utveckling.

Författarna beskriver att barn inom AST enligt tidigare forskning uppvisar speciella behov vilket skapar utmaningar i förskolans pedagogiska miljö. Särskilda krav ställs därför på pedagoger för att klargöra vilka specifika behov och förutsättningar barn inom AST har. För att matcha dessa krävs kunskap omkring specifika interventioner och hur de kan implementeras i praktiken. Författarna nämner hur viktigt det är att barn stötts i en meningsfull kontext, där mer erfarna individer kan bidra till ny kunskap. De nämner Vygotskij och utgår från att den sociala kontexten kan ställas i relation till den kognitiva utvecklingen hos en individ. Vidare tas zonen för proximal utveckling upp som en metod i en inkluderande förskola. Där lär barn, enligt

författarna, bland annat att dela med sig, samspela samt reglera känslouttryck effektivt genom engagemang i relationer. Studien tar avstamp i ett socialkonstruktivistiskt synsätt som lyfter fram vikten av en aktivt engagerad och stöttande pedagog. Det individuella barnets kognitiva och kommunikativa kompetens ska tas i beaktning och utgöra grunden för detta barns stöttning i pedagogiska situationer.

7.2.2 Metod

Studien inleddes med att alla fyrtiotvå barn tog testet *The Peabody Picture Vocabulary Test-III* i syfte att mäta deras vokabulär. Vid individuella möten med pedagogerna samlades data in gällande barnens sociala kompetens. Detta med hjälp av ett mättningsdokument kallat *Profile of Peer Relations*. Pedagogerna ombads värdera barnens kompetens inom socialt beteende och lek, däribland beteendet i konstruktiv samt icke konstruktiv lek. Barnens försök till deltagande i leksituationer, deltagande i konflikter samt användandet av strategier för konflikthantering bedömdes. Vidare gjordes observationer för att betrakta barnens lek samt sociala aktiviteter. Studien genomfördes sent på terminen för att säkerställa att fokusbarnen var integrerade och vana vid miljön, personalen samt de andra barnen.

Observationer av alla fyrtiotvå barn gjordes vid två tillfällen under fri lek för att betrakta deras sociala aktiviteter och lek. Det som fokuserades vid analysen var barnens aktiviteter i leken, så som grovmotoriska lekar, funktionell lek, konstruktiva lekar, dramalekar samt spel och lekar med specifika regler. Vidare analyserades även barnens sociala engagemang och interaktion, vid ensamlek, parallella lekar, sociala lekar samt interaktion med pedagoger.

7.2.3 Resultat

Socialt engagemang var något fokusgruppen med barn inom AST uppvisade i mindre utsträckning än de normativt utvecklade barnen. Detta stöds av författarna genom tidigare forskning med liknande resultat. Dock finns det en variation hos de individuella barnen inom fokusgruppen, något de menar fastställer det faktum att det individuella barnets utveckling ska utgöra grund för planering av åtgärder.

En stor skillnad mellan fokusbarnen och de normativt utvecklade barnen uppvisades gällande deras sociala engagemang. Vid lek som kan anses kräva en högre social förmåga deltog fokusbarnen i lägre utsträckning. Det var mer sannolikt att de spenderade tid på ensamlekar än sociala lekar. Forskarna poängterar även att fokusbarnen uppvisade ett lägre resultat i testet för vokabulär. Författarna menar att detta resultat var förväntat då kommunikation är viktigt för social lek. De nämner vidare att tidigare forskning visar att acceptans för barn med svårigheter starkt sammankopplas med förmågan till att kommunicera. Sammantaget anser författarna att en ökad stöttning i kommunikation är ovärderlig för barn med begränsad språklig förmåga.

Pedagogerna observerades interagera i en större utsträckning med barnen inom AST. Interaktionen ansågs av forskarna missa ett fokus på att stötta barnens kommunikation och sociala engagemang. Dessa interaktionssituationer sågs som kontraproduktiva då barnen inte stöttades språkligt. Dessutom menar författarna att möjligheter till samspel med jämnåriga kan minska för barn inom AST interagerar när de interagerar mer med vuxna.

Fokusbarnen ägnade sig mer åt funktionell lek som krävde en lägre kognitiv förmåga än vad de normativt utvecklade barnen gjorde. Det fanns inga andra signifikanta skillnader mellan

fokusbarnens och de normativt utvecklade barnens lekaktiviteter. Därför, menar forskarna, att bevis finns för att fokusbarnen var kapabla till mer utvecklat och produktivt socialt engagemang än vad som erbjöds.

7.3 Artikel 3: Exploratory investigation of the effects of interest-based learning on the development of young children with autism

Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Masiello, T. (2011)

7.3.1 Bakgrund

Studien har genomförts av tre forskare från USA. Syftet var att undersöka effekten av att öka delaktigheten för barn med autism i intressebaserade lärsituationer i vardagen. Författarna menar att barns engagemang och uppmärksamhet förhöjs i situationer där de gör något de tycker är roligt och intressant. De refererar i artikeln till studier som visar att intressebaserat lärande har positiva följder för alla barn, både med och utan eventuella svårigheter. Författarna beskriver vidare hur ett flertal studier från år 2000 och framåt visar att interventioner som tar fasta på barns intressen pekar på flera positiva konsekvenser i beteende gällande barn med autism, till exempel ökat samspel med andra barn och förbättrade sociala förmågor.

Samtidigt som författarna beskriver hur flera studier tyder på framsteg i den sociala utvecklingen för barn med autism menar de att mer forskning behövs inom området. Specifikt för denna studie är att de intressebaserade möjligheterna för lärande inte förs in genom interventioner och planerade aktiviteter, utan målet är att öka intressenivån för barnen inom vardagliga situationer och öka delaktigheten genom att stimulera barnen utifrån vad de tycker är roligt.

7.3.2 Metod

Sjutton förskolebarn och deras vårdnadshavare deltog i studien. I den inledande fasen blev vårdnadshavarna intervjuade för att urskilja vad barnen var intresserade av. Ett protokoll med frågor angående vilka personer, leksaker och aktiviteter som gjorde barnen glada och kunde hålla deras uppmärksamhet under en längre stund användes. Vidare fick de vuxna beskriva vardagliga situationer där barnens intressen redan fanns med eller kunde föras in för att främja lärande. Forskarna och vårdnadshavarna uppförde sedan tillsammans en planering för de närmsta fjorton till sexton veckorna som gick ut på att öka barnens deltagande i intressebaserade aktiviteter under vardagarna.

Vårdnadshavarna intervjuades varannan vecka under projektet för att skapa en bild av hur delaktiga barnen var i aktiviteter gällande deras intressen. Barnen delades sedan upp i två grupper, en med hög intressenivå och en med låg intressenivå. I början, mitten och slutet av studien fick vårdnadshavarna även svara på frågor angående barnens utveckling genom ett system kallat DOCS. Faktorerna som mättes var språkliga, kognitiva, sociala och motoriska förmågor. Skillnaderna i barnens utveckling gällande dessa faktorer jämfördes sedan mellan grupperna med hög och låg intressenivå.

7.3.3 Resultat

I början av studien låg samtliga barn på liknande nivå i utvecklingen enligt forskarnas mätningar. Resultatet visade att efter fjorton till sexton veckor hade gruppen med hög intressenivå gjort avsevärt större framsteg inom de mätta utvecklingsområdena än gruppen med låg intressenivå. Detta pekar på att barn med autism drar stor nytta av lärsituationer där utgångspunkten ligger inom deras intresseområde. Ju mer barnens intressen fick ingå i lärsituationer, desto mer avancerade de utvecklingsmässigt. Författarna menar att den dramatiska skillnaden de såg efter en relativt kort tidsperiod tyder på att intressebaserade möjligheter för lärande skapar goda förutsättningar för att utveckla latent förmågor.

7.4 Artikel 4: Ecological features of preschools and the social engagement of children with autism

Reszka, S. S., Odom, S. L., & Hume, K. A. (2012)

7.4.1 Bakgrund

Denna studie genomfördes av tre forskare från ett universitet i USA. Syftet var att undersöka faktorer i miljö och kontext som påverkade det sociala engagemanget hos barn med autism inom förskolan. Fysisk miljö, material, gruppstorlek och vuxeninblandning var de områden som låg till grund för forskningsfrågorna.

Författarna beskriver hur brist på intresse och engagemang i sociala interaktioner enligt tidig forskning identifierades som kännetecknen för autism. Vidare lyfter de fram att senare studier har bekräftat att barn inom AST har svårigheter med kommunikation och samspel, vilket ökar risken för utanförskap och avvisande från jämnåriga. Då många interventionsmetoder för att stötta dessa barn fokuserar på att träna sociala förmågor vill forskarna i denna studie lyfta fram hur förskolemiljön i sig kan främja social utveckling.

Enligt författarna visar tidigare studier att normativt utvecklade barn främst interagerar i fria leksituationer, vid rollek och låtsaslek och att de vanligtvis är mindre socialt aktiva vid planerade aktiviteter där pedagogerna är mer involverade. Barn inom AST deltar inte till lika stor del i dessa lekar, vilket kan höra ihop med svårigheter inom de kompetenser dramatiserande lek kräver, till exempel förmågan att låtsas. Vidare beskriver författarna hur studier visat att barn inom AST leker fler och mer komplexa lekar när de är ensamma och att de interagerar mer socialt i små grupper än i stora. Forskarna tar även upp studier som visar på att barn inom AST oftare interagerar med vuxna än med andra barn och att detta kan leda till bristande erfarenhet av samspel med jämnåriga. Författarna menar att pedagoger därför kan behöva se över hur barnens interaktion ser ut och uppmuntra samspel i olika konstellationer.

7.4.2 Metod

Sextioåtta barn från tjugofyra klassrum deltog i denna studie. Alla dessa barn hade diagnoser inom AST och gick i förskolor med normativt utvecklade jämnåriga där specialpedagoger fanns i arbetslagen. Gruppstorlekar och antal timmar barnen spenderade i verksamheterna varierade.

Varje barn filmades under 30-minuters sekvenser där barnens beteende och kontexten de agerade i synliggjordes. Ett kodprogram användes sedan för att analysera de insamlade observationerna. De faktorer som beräknades var barnens sociala beteende, fysisk miljö, aktivitet, gruppuppbyggnader och initiativtagande till samspel. Dessa jämfördes sedan för att hitta relationer mellan barnens sociala beteende och kontexten de befann sig i.

7.4.3 Resultat

Sammanlagt interagerade de observerade barnen med sina jämnåriga i 1,84 % av den filmade tiden. Detta jämför författarna med tidigare forskning som visat att normativt utvecklade barn interagerar socialt cirka 18 % av tiden och att för barn med funktionshinder ligger det mellan 8 % och 11 %. 1,84 % är därav ett lågt resultat, vilket de menar kan förklaras med att svårigheterna inom AST ligger i just samspelen.

Resultatet visade att barnens sociala interaktion ökade markant i förskolornas bok-avdelningar och där barnen kunde sitta med böcker. Avsevärda ökningarna visades även vid matsituationer och vid grovmotoriska aktiviteter, så som exempelvis vid gungor eller cyklar. Gällande gruppstorlek blev det synligt att barnen inom AST interagerade mer med jämnåriga i mindre grupper. När fler än tre andra barn var närvarande behövde en vuxen vara med för att öka samspelen. Dessa resultat indikerar att även om social interaktion sker i ganska låg utsträckning när en jämförelse görs mellan barn inom AST och normativt utvecklade jämnåriga, så finns faktorer i den kontext barn deltar i som påverkar och kan främja samspel och delaktighet.

7.5 Artikel 5: Using case study methods to investigate the effects of interactive intervention for children with autism spectrum disorders

Girolametto, L., Sussman, F., & Weitzman, E. (2006)

7.5.1 Bakgrund

Studien genomfördes i Kanada av tre forskare. Syftet var att undersöka effekterna av ett språkprogram vid namn *More than words* som infördes för tre barn inom AST samt deras vårdnadshavare. Forskarna ville klargöra förändringar inom barnens delaktighet, engagemang och initiering av social interaktion som resultat av en elva veckors intervention.

Författarna beskriver att svårigheter i social kommunikation, så som språk, gemensamt fokus samt att tolka och förstå abstrakt språk karakteriserar diagnoser inom AST. De menar att föräldrafokuserade interventioner är ett vanligt sätt att stötta barn med dessa svårigheter. Ett växande intresse för naturalistiska metoder som utgår ifrån en socialinteraktionistisk teori gällande språkutveckling har lett till metoder som lär vårdnadshavare att agera mer responsivt för att skapa mening i samspel med barn. Några utgångspunkter är turtagning, att låta barnet leda och att imitera under spontana aktiviteter.

Författarna beskriver att endast en tidigare publicerad studie har undersökt effekterna av samma språkprogram. Den tidigare studien tog upp utveckling gällande ordförråd, men missade att fokusera social interaktion samt förmågan att ta initiativ till samspel. Därför har de i denna studie tittat närmare på dessa delar. Författarna hänvisar även till ett flertal studier som

undersökt liknande interventioner för barn med språksvårigheter där resultaten visat positiva effekter för barn med språksvårigheter. De menar att mer forskning behövs inom ämnet gällande barn inom AST.

7.5.2 Metod

I studien deltog tre barn med diagnoser inom AST som låg nära varandra både i ålder och språkutveckling, samt deras vårdnadshavare. De fick genomgå ett elva veckor långt program vid namn *More than words* som riktas mot vårdnadshavare till barn inom AST. Programmet gick ut på att lära vårdnadshavarna följa barnens intentioner, främja barnens delaktighet vid rutiner och anpassa språkbruket efter deras behov. Specifika metoder gick ut på att uppmärksamma barnets intressen genom kommentarer och aktivt deltagande, tolka barnets agerande och språkbruk som meningsfullt, härma barnets handlingar samt avbryta när barnet ägnar sig åt repetitiva beteenden eller passivitet. Vårdnadshavarna fick lära sig dessa strategier för responsiv interaktion genom deltagande i åtta gruppsessioner och tre hembesök där de fick träna vid vardagliga situationer i hemmiljön.

Samspel mellan vårdnadshavare och barn under leksituationer filmades innan programmets början och i slutet av de elva veckorna. Under analysen kodades vårdnadshavarnas språkbruk. Några av de faktorer forskarna tittade på var förmaningar, ja/nej-frågor, öppna frågor, kontaktsökande och responsiva kommentarer.

Mätningar av barnens språkliga utveckling genomfördes genom enkätundersökningar som vårdnadshavarna svarade på. Frågorna rörde barnens ordförråd och språkanvändning. Vidare gjordes en jämförelse mellan vårdnadshavarnas språkbruk och barnens språkutveckling. Därmed undersöktes utfallet av barnens språkliga utveckling i relation till vårdnadshavarnas förändrade respons.

7.5.3 Resultat

I resultatet skrevs utveckling för varje familj fram var för sig. Vårdnadshavaren till det första barnet ökade sin respons gentemot barnets kommunikation, men inga förändringar syntes då barnet var passivt. Det andra barnets vårdnadshavare ökade sitt responsiva beteende gällande båda aspekter. Vårdnadshavaren för det tredje barnet ökade sin respons vid passivitet från barnets sida men få förändringar syntes då barnet kommunicerade. Författarna menar att dessa skillnader kan vara baserade på skillnader i barnens personligheter och beteenden under tillfällena för mätning.

Alla tre barn uppvisade ett större ordförråd, en ökad språkanvändning samt deltagande i fler kommunikativa interaktioner vid slutet av programmet. Två av barnen ökade även sitt initiativtagande till samspel, medan det tredje barnet enligt mätningarna minskade i samma kategori. Ingen möjlig förklaring till detta synliggörs i artikeln.

7.6 Artikel 6: Teachers' perceptions of a community participation programme for preschoolers with autism

Mak, C., & Chen Zhang, K. (2012)

7.6.1 Bakgrund

Studien genomfördes av två forskare verksamma i Hong Kong. De ämnade genomföra en kvalitativ studie för att undersöka specialpedagogers förhållningssätt till en redan implementerad arbetsmodell som benämns *HHS programme*. Metoden används i syfte att träna deltagande för barn med autism i delar av samhället. Författarna menar att med metoden kan barn med autism få erfara och tränas i att förhålla sig till situationer som annars kan orsaka stress för familjer med barn diagnostiserade med autism. Vidare nämner författarna att autism eventuellt kan resultera i svårigheter gällande deltagande på offentliga platser. Forskarna menar att dessa svårigheter kan orsaka socialt avvikande beteenden, exempelvis så som att barnet skriker på gatan, får vredesutbrott på en restaurang eller biter andra barn på lekplatsen. Dessa reaktioner menar författarna kan grundas i stress eller ovan sinnesstimulans. Avvikande sociala beteenden kan mötas av en oförstående allmänhet vilket författarna menar kan skapa än mer stress för vårdnadshavare. Metoden ämnar att skapa erfarenheter och möjligheter till att vara social med andra, lösa problem samt öka barnens sociala och känslomässiga förståelse.

Artikelförfattarna nämner tidigare forskning som föreslår att ett samhällsdeltagande kan skapa positiva livserfarenheter för individer med svårigheter. Vidare nämns hur barn med svårigheter känner en längtan efter att integreras och delta i samhället. Likaså uttrycker vårdnadshavare en längtan efter att deras barn ska ha möjlighet att lära icke avvikande socialt beteende från normativt utvecklade barn. Genom att delta i samhällsaktiviteter öppnas enligt författarna en möjlighet för barn med svårigheter att tillåtas lära. Detta genom att få prova olika vägar till social interaktion i en miljö där ett visst socialt agerande förväntas av allmänheten.

Metoden ämnar bidra till inkludering och värnar om mänskliga rättigheter. Författarna menar att genom inkludering erkänns olikheter emellan människor och rättvis tillgång till ett livslångt lärande skapas. Vidare belyser de att inkludering kan synliggöra svårigheter och begränsningar för delaktighet för barn med autism samt pedagogers attityder och förhållningssätt. Enligt författarna är inkludering fortfarande inte accepterat som arbetsätt av majoriteten i Hong Kong. Av orsaker som fördelning av resurser samt utbildning för personal tvekar många förskolor inför att låta barn med svårigheter delta i den allmänna förskolan.

7.6.2 Metod

I studien som ämnat undersöka specialpedagogers attityder gällande programmet för socialt samhällsdeltagande intervjuades åtta specialpedagoger. Inledningsvis tog forskarna del av och analyserade dokumentation från träningsprogrammet. Vidare genomfördes enskilda semi-strukturerade intervjuer med pedagogerna som spelades in. Vid analysen av resultatet delades insamlad data in under fyra rubriker; pedagogernas uppfattning av barns svårigheter vid samhällsdeltagande, pedagogernas uppfattning av fördelar med programmet, pedagogernas uppfattning av eventuella svårigheter med användandet av programmet samt pedagogernas förbättringsförslag gällande programmet.

7.6.3 Resultat

Pedagogerna, som hade inblick i och erfarenhet av specialpedagogik, påpekade en rad hinder i att integrera vissa aktiviteter från programmet. Dessa hinder delades in i tre olika faktorer; stöd från regeringen och samhället, tillgänglighet av resurser i skolan samt vårdnadshavares engagemang och deltagande. Fyra av de åtta pedagogerna pekade på bristen av stöd från regering och samhälle. Det fanns svårigheter i att hitta ställen som tillät barnen den samhällsträning programmet ämnade erbjuda, så som på hårsalonger och i affärer. Detta på grund av de affärsverksammas rädsla för minskad lönsamhet. Vidare ansåg sju av åtta pedagoger att skolor saknade de resurser som behövs för att erbjuda träningsmöjligheter. Tre av de åtta pedagogerna påpekade vårdnadshavares bristande engagemang i programmet, vilket de menade minimerade chansen till samhällsdeltagande samt hindrade övergången mellan att träna sig i att delta samt att vidare delta i verkliga situationer. Rekommendationer för förbättringar av programmet gällde framför allt ökning av resurser. Även högre engagemang av vårdnadshavare efterfrågades, men inte i lika stor utsträckning. Detta skilde sig från tidigare studier där fokus legat på vikten av ett större deltagande av vårdnadshavare i liknande program. Detta menar forskarna lättar en redan existerande press på vårdnadshavares ansvar och ansträngningar.

Pedagogerna uppfattade träningsprogrammet som ett användbart verktyg för att öka samhällsdeltagande för barn med autism. Tidigare försök till att integrera förskolebarn i samhällsaktiviteter visade sig ha saknat analys och utvärdering, något forskarna menar tillförts i detta program. Detta relaterade forskarna till pedagogernas åsikt om dess användbarhet, då programmet innehöll något de tidigare kan ha saknat.

8 Resultat och analys

Genom detta avsnitt relateras artiklarna till varandra samt denna studies syfte och problemformulering. De teman som utgjort analysen är kontext, förutsättningar, interventioner och förhållningssätt. Vidare diskuteras studiernas tillförlitlighet. Avsnittet avslutas med en sammanfattning.

8.1 Kontext

Alla sex artiklar är internationella och ingen av studierna har gjorts i Sverige. Därför kan kontexten vara annorlunda än i den svenska förskolemiljön. Till exempel använder flera av texterna begreppet *inkluderande miljö*, vilket innebär att barn inom AST deltar i samma verksamhet som barn med normativ utveckling. Detta är någonting vi ser som normen i svenska förskolor, då barn med svårigheter i stor utsträckning inkluderas i samma grupper som barn med normativ utveckling. Det skrivs fram i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) att verksamheten ska anpassas efter barns olika behov, därmed räknas varje individ till gruppen som viktig. Det ligger förväntningar på att personal i förskolan ska arbeta aktivt för att inkludera och stötta alla barn, oavsett individuella förutsättningar (a.a.).

I fyra av studierna låg fokus på barn med *autism* och i de resterande två fokuserades det bredare begreppet *autismspektrumtillstånd*. Detta kan ha påverkat utkomsten och skillnader i resultat. Autism går under paraplybegreppet AST, men är en specifik diagnos som kan innebära svårigheter i en högre grad. Därav kan barnen i de olika studierna ej likställas med varandra. I och med studiernas olika utgångspunkter ser vi begränsningar vid jämförelser i denna analys. Vidare har studierna genomförts i olika världsdelar vilket kan innebära olika samhällsnormer påverkar förhållningssättet till diagnoserna inom AST.

I flera av artiklarna undersöks effekterna av insatser för att stötta barns sociala och kommunikativa utveckling. Dessa insatser benämns i analysen nedan som både *intervention* och *metod*.

8.2 Förutsättningar för barn inom AST

Studie 2 och 4 visar liknande resultat, att barn inom AST har lågt socialt engagemang och deltar i få samspelsituationer jämfört med normativt utvecklade barn. I båda dessa artiklar refererar författarna till tidigare forskning som menar att kommunikationssvårigheter ökar risken för utanförskap och exkludering bland andra barn.

Studie 1, 2 och 4 fokuserar på hur det ser ut när barn inom AST och autism interagerar med andra jämnåriga och vuxna. Resultatet för studie 1 visar att barn med autism sällan initierar social interaktion och att barn med normativ utveckling sällan initierar social interaktion riktat mot dem. Detta indikerar att inkludering genom endast fysisk närhet inte är tillräckligt för att ett barn inom AST ska utveckla sociala färdigheter. Till skillnad från i studie 1 tyder resultaten för studie 2 och 4 på att barn inom AST är kapabla till samma sociala engagemang som ett normativt barn, men att kommunikativ stöttning från pedagoger kan behövas för att främja utvecklingen av sociala förmågor. Detta styrks även av studie 3, där forskarna menar att de dramatiska resultat barnen uppvisade tyder på att individanpassad stöttning och bra förutsättningar kan lyfta fram latent förmågor hos barn med autism. Sammanfattningsvis indikerar resultaten att barn inom AST vid samspel behöver kommunikativ samt social stöttning.

8.3 Exempel på interventioner

Artiklarna 3, 5 och 6 utgår ifrån och analyserar effekterna av specifika metoder för att främja social utveckling. I studie 3 och 5 undersöktes barns kommunikativa och sociala utveckling före och efter implementerad intervention. I studie 6 ligger fokus på attityder hos specialpedagoger gällande en metod de har tidigare erfarenhet av.

Metoden i studie 3 fokuserar på att ta tillvara barns intressen för att främja engagemang och lärande. I studien var utgångspunkten vad vårdnadshavarna berättat om fokusbarnens intressen. En planering för att öka deltagande i intressebaserade aktiviteter i vardagssituationer tog sedan fram gemensamt av forskare och vårdnadshavare. Under fjorton till sexton veckor implementerades och genomfördes det de planerat för. I slutet av insatsen undersöktes hur barnens språkliga, kognitiva, sociala och motoriska förmågor utvecklats. För att tydliggöra effekterna gjordes en jämförelse mellan två grupper, en där barnen deltog i intressebaserade aktiviteter till högre grad än i den andra gruppen. Resultatet visar att den första gruppen gjorde avsevärt större framsteg inom de områden som utvärderas. Detta tyder på att användning av barns intressen är ett sätt att arbeta som kan främja barns lärande och utveckling.

I artikel 4 studeras ingen specifik metod. Dock såg forskarna i studien att bokläsning var en aktivitet där barnen inom AST interagerade i större utsträckning med jämnåriga. Forskarna menar att det kan bero på att böcker ger en konkret grund med bilder och ämnen att samtala kring till skillnad från material som kräver mer fantasi. Dessutom kan barnen enligt författarna välja böcker baserat på intresse vilket kan öka barnens sociala engagemang. Detta kan relateras till resultaten i studie 3.

Interventionen som undersöktes i studie 5 är ett språkprogram vilket fokuserar den vuxnes användning av ett responsivt språk när de interagerar med barn. Insatsen anses särskilt hjälpsamt för barn med kommunikativa svårigheter. En specifik strategi programmet förespråkar är att följa barnets intresse och därigenom skapa ett gemensamt fokus. En annan strategi är att anpassa den fysiska miljön för att uppmuntra barnet till att kommunicera. Till exempel kan den vuxne flytta på föremål så att barnet behöver be om hjälp för att nå eller störa en rutin för att barnet ska ställa frågor. Vidare kan den vuxna anpassa sitt språk efter barnets behov i stunden. I huvudsak går strategierna inom programmet ut på att visa respons vid interaktion så att barnets kan få uppleva att deras försök till kommunikation är meningsfulla. Resultatet visade ökningsgällande ordförråd, deltagande i sociala interaktioner och initiativtagande till samspel. Dessa resultat påvisar hur stor påverkan språkbruket hos vuxna har för barns språkliga utveckling.

Studie 6 skiljer sig från de resterande studierna då den undersökt attityder hos specialpedagoger gällande en metod de har erfarenhet av sedan tidigare. Inga barn deltog i studien, istället undersöktes pedagogernas åsikter. Programmet studien handlar om rör barns samhällsdeltagande och fokuserar på att integrera barn med svårigheter fysiskt och socialt genom att ge dem erfarenheter i offentliga situationer. Metoden förklaras med att stress kan uppstå i situationer där barn saknar erfarenhet och känner sig ovana. Genom erfarenhet kan stressen minska och på så sätt kan delaktighet främjas. Programmet tränar barn i att delta på fyra olika platser, i en hårsalong, i en mataffär, i kollektivtrafiken samt på en snabbmatsrestaurang. Vårdnadshavare involveras i programmet dels för att få en bättre bild av sina barns svårigheter och dels för att hjälpa barns övergång från träning till vardag. Målet med insatsen är att integrera och stötta deras utveckling samt därigenom främja möjligheter till delaktighet. Enligt resultaten ansåg specialpedagogerna att metoden var användbar. Samtidigt

påpekade de flera hinder vid implementering av metoden som till exempel brist på resurser, ett bristande stöd från regeringen och samhället samt bristande engagemang från vårdnadshavare.

8.4 Förhållningssätt till individ och diagnos

Von Wright (2000) menar att ett reflekterande förhållningssätt till funktionsnedsättningar vid planering av en pedagogisk verksamhet kräver mer än kunskap om diagnoser. Inte heller är en god vilja vid mötet med barnet det enda som krävs för ett lyckat samspel. Om det så kallat goda samspelet förväntas uppstå genom dessa två komponenter, kunskap och goda intentioner, kan frågan om vad som händer sedan uppdragas. Vad krävs av förskolläraren vid mötet med barn inom AST? Om barnet enbart förväntas agera utefter den diagnos som satts kan frågan gällande vem barnet faktiskt är uppstå (a.a.). Förhållningssättet gällande diagnoser kan påverka både barnsyn och arbetsätt. Detta stöds av artikel 2 där författarna menar att en djupare förståelse för varje individ är avgörande för en väl planerad och genomförd verksamhet. Det är inte diagnoser som ska ligga i fokus utan varje individs behov.

8.4.1 Normalitet och avvikelse – att förhålla sig normkritiskt

Hydén (2006) har beskrivit olika innebörder av ordet normal. Normalitet bygger på ett jämförande mellan det normala och det avvikande och kan exempelvis handla om beteende och hur individer bör agera i olika situationer. I artikel 6 beskrivs hur barn med funktionssvårigheter behöver öva på beteende i samhällssituationer. Författarna beskriver tidigare forskning som menar att barn med svårigheter vill integreras och passa in i samhället. Det samma gäller dessa barns vårdnadshavare, de vill att barnen ska lära sig socialt beteende av normala jämnåriga. Vi menar att önskan till att få känna sig normal grundas i det faktum att avvikelser har lägre status.

Nirje (2003) skriver om *normaliseringsprincipen*, som handlar om att personer med utvecklingsstörning bör få uppleva en vardag och ett liv så likt det normala i samhället som möjligt. Grunden ligger i att personer med funktionshinder har samma rätt att få uppleva normala levnadsmönster som personer utan funktionshinder. Nirje beskriver hur det inte handlar om att förändra personerna, utan deras levnadsvillkor (a.a.). Utifrån detta tolkar vi det som står i artikel 6 som att barn med svårigheter ska delta på normens villkor, där det finns ett normalt tillstånd att sträva efter oavsett förmåga och förutsättningar. Specialpedagogerna som intervjuats i studien menar dock att det finns ett behov av att utbilda samhället genom informationsfilmer kring diagnoser. Vi ser att detta innebär att kravet på att passa in inte ska fokusera barnets beteende, utan att en acceptans för avvikelser ska tas emot av samhället och inkluderas i det som räknas till det normala. Värdering av barns olikheter kan skapa exkludering samt påverka barns självförtroende. Dessa värderingar kan förhindra inkludering och delaktighet. Samtidigt som tanken bakom normaliseringsprincipen är god och den tillkommit för att hjälpa människor är det viktigt att reflektera över hur kategorisering av människor på detta sätt kan skapa klyftor. Att dela upp människor, till exempel genom diagnoser, understryker skillnader och skapar en fråga om normalitet och avvikelse och öppnar därigenom en risk för utanförskap för den avvikande (Hellberg, 2006).

I samspel handlar normalitet om att följa sociala regler, normer. Normer är underförstådda regler för hur vi förväntas bete oss i interaktion med andra människor och kan variera mellan olika grupper och samhällen samt kan förändras över tid (Brade, Engström, Sörensdotter & Wiktorsson, 2008). Vilka normer som är gällande och vad som avviker bestäms alltså av samhället. Det är regler som skapas i interaktion mellan människor och förstärks genom språket

(a.a.). Flera av de artiklar som studeras i föreliggande uppsats har lyft fram svårigheter inom språkutveckling som centrala aspekter av diagnoserna inom AST. Även Fägerblad (2011) menar att barn inom AST kan ha svårigheter inom språket samt en bristande tolkningsförmåga. Regler som genomsyrar samspelsituationer kan på grund av dessa svårigheter vara svåra att förstå för barn inom AST (a.a.).

Vem som avviker är något som definieras av andra, det är något en person blir tillskriven av omgivningen. Att inte följa eller passa in i normerna kan få konsekvenser i relationer och sociala situationer och kan påverka bemötande från andra. Indelning på detta sätt kan ge olika fördelar och nackdelar för de inblandade och därav skapa en obalans i maktrelationen mellan människor. Att acceptera och försöka inkludera grupper som inte passar in i normen är ett steg på vägen mot jämlikhet i samhället, men för att förändra synen på normalitet och jämna ut maktrelationerna behövs ett kritiskt förhållningsätt till normer (Baggens, 2006).

8.5 Funna skillnader i förhållningsätt

Studie 1 och 2 har liknande syften, att titta på naturlig interaktion mellan barn inom AST och normativt utvecklade barn i en inkluderande miljö. De har även använt sig av samma tillvägagångssätt för att samla in data. Resultaten visade flera likheter, att en inkluderande miljö inte är tillräckligt för att utveckla sociala förmågor och att barn inom AST behöver stöttning i samspel med andra. Dock ser vi en tydlig skillnad i deras förhållningsätt då forskarna i studie 2 lägger vikt vid att barn inom AST har sociala kompetenser samt att förutsättningar behöver anpassas för att de ska kunna göra större framsteg i utvecklingen. I studie 1 tas detta inte upp. Möjliga förklaringar till deras olika synsätt kan vara att studie 2 var mer omfattande, fyrtyotvå barn deltog och data samlades in genom både observationer och ett test för vokabulär förmåga. Detta till skillnad från studie 1 där endast tre barn deltog och observerades. Vidare kan stora skillnader ha funnits mellan barnen och deras svårigheter. Alla tre barn i studie 1 hade diagnosen autism, medan deltagarna i studie 2 hade varierande diagnoser inom det bredare begreppet AST.

8.6 Studiernas tillförlitlighet

Resultaten för de studier som fokuserat på naturlig interaktion har inte påverkats genom introducerade metoder vilket kan öka tillförlitligheten. Dock är empirin, liksom för alla sex studier, analyserad och sammanställd av forskare som har individuella erfarenheter, attityder och förkunskaper som färgat de slutsatser som skrivits fram i artiklarna.

Studiernas undersökningsgrupper har varierat i storlek vilket är ytterligare en aspekt som kan påverka deras tillförlitlighet. En mer omfattande studie kan generera större generaliserbarhet.

8.7 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar flera av studierna att barn inom AST och autism behöver kommunikativt stöd för att öka deras delaktighet. För att motverka exkludering och främja ett fungerande samspel behövs kompetenta vuxna i barnens närhet. Dessa behöver ha en insikt i individens behov, förstå förutsättningarna vid en diagnos samt kunna planera för en stöttande miljö. Det finns många olika metoder att utgå ifrån. Dessa med fokus på att träna och få erfarenheter av samspel och kommunikativa strategier.

Resultaten av samtliga studier tyder på att metoder som fokuserar dessa områden behövs och kan erbjuda stöttning som ger positiva effekter. Flera av artiklarna tar även upp vikten av vuxnas förhållningssätt gällande diagnoser och barn som individer. Synen på vad som är normalt och avvikande kan påverka både språkbruk och bemötande, vilket i längden kan skapa klyftor samt öka risken för utanförskap (Hellberg, 2006). Ett normkritiskt förhållningssätt kan därför bidra till en verksamhet som främjar delaktighet.

9 Slutord

Vi har genom den forskning och litteratur vi tagit del av fått en större insikt i de svårigheter barn inom AST kan möta. Vid samspel med andra kan barn inom AST uppvisa en del avvikande beteenden jämfört med normativt utvecklade barn. Detta kan bero på en brist i kompetens gällande sociala förmågor hos barnen, så som att kunna föreställa sig andras tankar och tolka känslouttryck samt uppfatta sammanhang. Tidigare visste vi inte i lika stor utsträckning vad som låg bakom svårigheterna och det har varit intressant att undersöka hur förutsättningar i pedagogiska situationer kan ändras för att stötta barn inom AST. Vi var innan arbetets början övertygade om att förhållningssättet till barnen var den aspekt som påverkar deras förutsättningar till störst del. Detta synsätt har förstärkts och utvecklats i takt med analysen som genomförts. För att delaktighet i förskolan ska främjas anser vi att en kompetent, reflekterande och normkritisk pedagog behövs. Kunskap gällande diagnoser behövs för att kunna planera en inkluderande verksamhet, men för att kunna skapa bästa möjliga förutsättningar för alla barn behöver varje barn ses som en individ. Författarna i artikel 2 lyfter fram att en eventuell diagnos inte ska vara avgörande, det är viktigt att vara medveten om att alla barn är olika med individuella behov. En metod kan därför aldrig utgöra en mall för hur förskolans verksamhet ska bemöta de svårigheter en diagnos kan medföra. Implementerade metoder behöver dokumenteras samt utvärderas så att förutsättningarna kan anpassas efter individen.

Samtliga studier visade att barn inom AST behöver stöttning vid samspel. Forskarna menar att dessa barn kan ha ett bristande engagemang vid sociala situationer. Enligt flera forskare är just motivation och engagemang på individnivå avgörande för delaktighet (Molin, 2004; Björck-Åkesson & Granlund, 2004). Därför ser vi det som viktigt att aktivt arbeta för varje barns engagemang. Ofta ligger svårigheterna inom kommunikation, både gällande verbala och kroppsliga förmågor. Vi ser att en oförmåga till språklig kommunikation kan leda till minskat engagemang, då en känsla av otillräcklighet möjligtvis kan uppkomma vid möten som kräver språklig och social kompetens. Därav kan ett sätt att stötta vara genom att använda sig av metoder som fokuserar språkutveckling, vilket vi sett exempel på i studie 5. Studie 4 har visat att socialt engagemang kan öka vid vissa aktiviteter och i olika miljöer på förskolan. Studie 3 har vidare visat att barns intressen kan höja förutsättningarna för lärande. Alltså kan anpassning av miljö och material utifrån barnens intressen och behov öka möjligheterna för utveckling. Författarna i artikel 2 lyfter fram vikten av en kontext där meningsfulla situationer kan skapas, vilket vi ser som möjligt vid intressebaserat lärande. De menar även att barn lär bäst när de stötts i sin proximala zon för utveckling. En pedagog behöver lära känna barnen som individer för att synliggöra deras behov och därefter kan planering innehållande metoder och stöttning utformas på bästa sätt.

Vi ser att det finns en skärningspunkt mellan att förhålla sig till individers möjligheter och potential oavsett diagnos, samt att förstå de svårigheter individen kan stöta på i sitt liv. Vi ser att det är där vi som blivande förskollärare måste befinna oss. Kunskaper om diagnoser gör oss inte nödvändigtvis bättre på att stötta barnen och göra dem delaktiga. Ett förhållningssätt till hur alla barn kan inkluderas genom sina förutsättningar krävs. Vidare menar vi att genom kunskap kring de svårigheter individer inom AST kan stöta på vid interaktion med andra, kan vi erbjuda barnen i vår verksamhet ett möte som strävar efter att stötta barn till att nå sin fulla potential.

Vi har översatt, tolkat och sammanställt sex internationella studier gällande delaktighet för barn inom AST. På detta sätt har en översikt skapats, vilket vi menar kan bidra till det svenska forskningsfältet inom detta ämne. Framför allt hoppas vi att denna litteraturanlys kan användas

av förskollärare som vill utöka sin kunskap vid planering av pedagogisk verksamhet. Inom förskolläraryrket möter en pedagog olika barn med individuella behov, därigenom kan en text som denna inspirera och synliggöra möjliga tankesätt i arbetet.

Referenslista

- Almqvist, L., Eriksson, L., & Granlund, M. (2004). Delaktighet i skolaktiviteter - ett systemteoretiskt perspektiv. I A. Gustavsson (Red.), *Delaktighetens språk* (s. 137-155). Lund: Studentlitteratur.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Baggens, C. (2006). Hur normalitet skapas och förändras under det dagliga arbetet i grundskolan. I J. Lind (Red.), *Normalitetens förhandling och förvandling - En antologi om barn, skola och föräldraskap* (s. 197-229). Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Björck-Åkesson, E. & Granlund, M. (2004). Delaktighet – ett centralt begrepp i WHO:s klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa (ICF). I A. Gustavsson (Red.), *Delaktighetens språk* (s. 29-48). Lund: Studentlitteratur.
- Björkman, L. (2010). En skola i frihet - med "misstagens" hjälp. I J. Bromseth & F. Darj (Red.), *Normkritisk pedagogik - Makt, lärande och strategier för förändring* (s. 155-182). Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Booth, T. (1991). A perspective on inclusion from England. *Cambridge Journal of Education*, 26(1), 87-99. doi: 10.1080/0305764960260107
- Brade, L., Engström, C., Sörensdotter, R., & Wiktorsson, P. (2008). *I normens öga - metoder för en normbrytande undervisning*. Stockholm: Friends.
- Bromark, G., & Granat, T. (2013). *Autism*. Hämtad 2014-04-08, från <http://www.1177.se/Vastra-Gotaland/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Autism/>
- Bromseth, J. (2010). Förändringsstrategier och problemförståelser: från utbildning om den Andra till queer pedagogik. I J. Bromseth & F. Darj (Red.), *Normkritisk pedagogik - Makt, lärande och strategier för förändring* (s. 27-54). Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- Cumine, V., Dunlop, J., & Stevenson, G. (2010). *Autism in the early years - A practical guide*. (2nd ed.). Oxon: Routledge.
- Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Masiello, T. (2011). Exploratory investigation of the effects of interest-based learning on the development of young children with autism. *Autism*, 15(3) 295-305. doi:10.1177/1362361310370971
- Dysthe, O. (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Eriksson, L., & Granlund, M. (2004). Conceptions of participation in students with disabilities and persons in their close environment. *Journal of Development and Physical Disabilities*, 16(3), 229-245.
- Falkmer, M. (2009). *Inkluderande strategier för elever med Aspergers syndrom och andra autismspektrumtillstånd i grundskolan*. (Särtryck ur Skolverkets rapport 334: 2009), Skolan och Aspergers syndrom: erfarenheter från skolpersonal och forskare. Stockholm: Skolverket.
- Frith, U. (1989). *Autism: Explaining the Enigma*. Oxford: Blackwell.
- Fägerblad, H. (2011). *Aspergers syndrom och andra autismspektrumtillstånd – i grundskola och gymnasium*. Stockholm: Habilitering & Hälsa.
- Girolametto, L., Sussman, F., & Weitzman, E. (2006). Using case study methods to investigate the effects of interactive intervention for children with autism spectrum disorders. *Journal of Communication Disorders*, 40(6), 470-492.

- Gutierrez Jr., A., Hale, M. N., Gossens-Archuleta, K., & Sobrino-Sanchez, V. (2007). Evaluating the social behaviour of preschool children with autism in an inclusive playground setting. *International Journal of Special Education*, 22(3), 26-30.
- Hellberg, K. (2006). Olik - annorlunda - kategoriserad. Elevers berättelser från ett individuellt gymnasieprogram. I J. Lind (Red.), *Normalitetens förhandling och förvandling - En antologi om barn, skola och föräldraskap* (s. 231-255). Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling - barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, L-C. (2006). Mademoiselle d'Aubriens näsa - En essä om normalitetens olikhet. I J. Lind (Red.), *Normalitetens förhandling och förvandling - En antologi om barn, skola och föräldraskap* (s. 257-278). Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposium.
- Högberg, B. (2004). ICF – ett verktyg för hälsa och delaktighet? I A. Gustavsson (Red.), *Delaktighetens språk* (s. 83-101). Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, E. (2011). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Skolverket.
- Jordan, R. & Powell, S. (1995). *Understanding and Teaching Children with Autism*. Chichester: John Wiley.
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2, 217-250.
- Mak, C., & Chen Zhang, K. (2012). Teachers' perceptions of a community participation programme for preschoolers with autism. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18(1), 102-117. doi:10.1080/13632752.2012.695535
- Molin, M. (2004). Delaktighet inom handikappområdet – en begreppsanalys. I A. Gustavsson (Red.), *Delaktighetens språk* (s. 61-81). Lund: Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin [NE]. (2014). *Samspel*. Tillgänglig: http://www.ne.se/sve/samspel?i_h_word=samspel
- Nilsson, B., & Waldermarson, A-K. (2007). *Kommunikation: samspel mellan människor*. Lund: Studentlitteratur.
- Nirje, B. (2003). *Normaliseringsprincipen*. Lund: Studentlitteratur.
- Reszka, S. S., Odom, S. L., & Hume, K. A. (2012). Ecological features of preschools and the social engagement of children with autism. *Journal of Early Intervention*, 34(1), 40-56. doi:10.1177/1053815112452596
- Rosén, M. (2010). Likabehandlingslagstiftning och normkritisk potential - möjligheter och begränsningar. I J. Bromseth & F. Darj (Red.), *Normkritisk pedagogik - Makt, lärande och strategier för förändring* (s. 55-84). Uppsala: Centrum för genusvetenskap.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98. Reviderad 2010*. Stockholm: Fritzes.
- Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. (2:a utg.). Stockholm: Liber.
- Svenska akademiens ordlista [SAOL]. (2011). *Delaktighet*. Tillgänglig: http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/sao_l_pa_natet/ordlista
- Svensson, A-K. (2009). *Barnet, språket och miljön: från ord till mening*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken - Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Sörensdotter, R. (2010). En störande, utmanande och obekväm pedagogik. Om queerteoriernas relevans för en normbrytande undervisning. I J. Bromseth & F. Darj (Red.), *Normkritisk pedagogik - Makt, lärande och strategier för förändring* (s. 135-154). Uppsala: Centrum för genusvetenskap.

- Tideman, M. (2004). Lika som andra – om delaktighet som likvärdiga levnadsvillkor. I A. Gustavsson (Red.), *Delaktighetens språk* (s. 119-136). Lund: Studentlitteratur.
- UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Von Wright, M. (2000). *Vad eller vem? - En pedagogisk rekonstruktion av G. H. Meads teori om människors subjektivitet*. Uddevalla: MediaPrint.
- Världshälsoorganisationen. (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health [ICF]*. Hämtad 2014-04-08, från <http://www.who.int/classifications/icf/en/>
- Världshälsoorganisationen. (2007). *Early Child Development: A Powerful Equalizer*. Hämtad 2014-04-15, från http://www.who.int/maternal_child_adolescent/documents/ecd_final_m30/en/
- Världshälsoorganisationen. (2008). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems - Tenth Revision [*ICD-10*]. Hämtad 2014-04-08, från <http://apps.who.int/classifications/icd10/browse/2008/en#/F84.0>
- Walker, S., & Berthelsen, D. (2008). Children with autism spectrum disorder in early childhood education programs: A social constructivist perspective on inclusion. *International Journal of Early Childhood*, 40(1), 33-51.
- Wing, L., & Gould, J. (1979). Severe impairments of social interaction and associated abnormalities in children: Epidemiology and classification. *Journal of Autism and Development Disorders*, 9(1), 11-29.
- Wing, L. (1988). The continuum of autistic disorders. I Schopler, E., & Mesibov, G.B. (Ed.). *Diagnosis and Assessment in Autism*. New York: Plenum Press.
- Wing, L. (1996). *Autismspektrum. Handbok för föräldrar och professionella*. Stockholm: Cura.

Bilaga A – Artikel 1

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Anibal Gutierrez Jr., Melissa N. Hale, Krista Gossens- Archuleta & Victoria Sobrino-Sanchez (2007)	Evaluating the social behaviour of preschool children with autism in an inclusive playground setting	Studie gällande naturligt förekommande sociala interaktioner mellan barn med autism och normativt utvecklade barn vid utevistelse	Social interaktion Social delaktighet Socialt beteende Autism Förskolebarn
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
Tre förskolebarn med autism i kommunal (public) förskola	Observation av social interaktion mellan tre förskolebarn med autism samt resterande förskolebarn i utelek; vid gungor, cyklar och sandlåda	Teman för analys: - Social interaktion initierad av specifikt barn med autism riktat mot normativt barn - Social interaktion initierad av normativt barn riktat mot specifikt barn med autism - Social interaktion främjad av personal - Interaktion med material som finns vid utevistelsen	Undersöknings- gruppen deltog sällan i social interaktion med andra barn Personal initierade sällan främjande möjligheter till social interaktion mellan barnen med autism och barnen utan autism Barn med autism som vistas i samma miljö som det normativa barnet erfar inte per automatik en meningsfull social interaktion Systematiska interventioner krävs för att skapa inkluderande upplevelser som kan resultera i meningsfulla sociala interaktioner

Bilaga B – Artikel 2

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Sue Walker & Donna Berthelsen (2008)	Children with autistic spectrum disorder in early childhood education programs: A social constructivist perspective on inclusion	Studie för att undersöka hur barn inom AST leker och engagerar sig socialt inom en inkluderande förskolemiljö	Autismspektrum-tillstånd Förskolan Perspektiv på inkludering Socialt beteende
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
Tolv barn inom AST vilka går i förskola med andra normativt utvecklade barn i åldrarna fyra till fem	Observationer av fri lek i förskolans miljö vid två tillfällen á en timme per tillfälle	Teman för analys: Socialt engagemang: - Social lek - Parallell lek - Beträktande av andras lek utan interaktion - Ensamlek - Lärarinteraktion	Fokusgruppen spenderade mindre tid än de andra barnen i aktiviteter som krävde en högre nivå av social kompetens
Jämförelsegrupp på trettio barn med normativ utveckling	Test för att mäta läget för vokabulär förmåga gällande alla deltagande barn <i>Peabody Picture Vocabulary Test</i> Mätning av pedagogers uppfattning och bedömning av barnens acceptans från de andra barnen samt deras sociala beteende	Aktiviteter inom leken: - Lekar med regler - Dramalekar - Konstruktiva lekar - Grovmotoriska lekar - Funktionella lekar	Fokusgruppen deltog i samma lekar som jämförelsegruppen men med ett längre engagemang Indikerar att fokusgruppen kunde utföra de typer av lekar och sociala beteenden som var i fokus vid studien Indikerar att fokusgruppen var kapabla till socialt engagemang vid lekar då de vid observationerna uppvisade dessa kvaliteter Indikerar att ett behov av än mer stöd av pedagoger är behövt för att stödja interaktion mellan fokusgruppen och de normativt utvecklade barnen

Bilaga C – Artikel 3

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Carl J. Dunst, Carol M. Trivette & Tracy Masiello (2011)	Exploratory investigation of the effects of interest-based learning on the development of young children with autism	Undersökning av hur delaktighet och utveckling kan påverkas med barns intressen som utgångspunkt i lärandesituationer	Autism Barns utveckling Barns intressen Lärande i vardagen
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
Sjutton förskolebarn inom AST och deras vårdnadshavare	<p>Intervjuer med vårdnadshavare gällande barnens intressen</p> <p>Regelbundna intervjuer med vårdnadshavare under fjorton till sexton veckor gällande antal intresse-baserade aktiviteter barnen deltog i</p> <p>I början, mitten och slutet av interventionen fyllde vårdnadshavarna i frågeformulär gällande barnens språkliga, kognitiva, sociala och motoriska utveckling</p>	<p>Den data som samlats in delades upp i grupper utefter högt och lågt intresse hos barnen</p> <p>Utvecklingskurvor skapades för jämförelse av början, mitten och slutet av interventionen i relation till antalet intresse-baserade aktiviteter barnen deltog i</p>	Gruppen med hög intressenivå visade avsevärt större framsteg i utvecklingen än gruppen med låg intressenivå

Bilaga D – Artikel 4

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Stephanie S. Reszka, Samuel L. Odom & Kara A. Hume (2012)	Ecological features of preschools and the social engagement of children with autism	Att undersöka socialt engagemang hos barn inom AST och relatera det till påverkande miljöfaktorer	Autism Socialt engagemang Förskola Förskolemiljö
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
Sextioåtta förskolebarn inom AST i tjugofem olika förskolor	Varje barn videofilmades under trettiominuters sekvenser i förskolemiljö	Ett kodprogram gällande delaktighet och engagemang användes för att analysera videoobservationerna Analysen gick ut på att hitta associationer mellan socialt beteende och påverkande faktorer i förskolemiljön	Barnen inom AST engagerade sig i samspel med sina jämnåriga kamrater i cirka 1,8 % av de observerade intervallerna Barnen inom AST engagerade sig avsevärt mer i socialt beteende i miljöer och aktiviteter med fokus på böcker Barnen var även avsevärt mer socialt engagerade i matsituationer och i grovmotoriska aktiviteter (till exempel vid gungor, cyklar och vagnar) Gällande gruppstorlek visade barnen större socialt engagemang med jämnåriga i små grupper och då en vuxen var närvarande i grupper med fler än tre barn

Bilaga E – Artikel 5

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Luigi Girolametto, Fern Sussman & Elaine Weitzman (2006)	Using case study methods to investigate the effects of interactive intervention for children with autism spectrum disorders	Att undersöka skillnader i barns delaktighet, engagemang och socialt initiativtagande efter språkliga insatser från vårdnadshavare	Autism Interaktiv insats Respons Interaktion mellan barn och vårdnadshavare
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
Tre barn inom AST och en vårdnadshavare till varje barn	Videoobservation i leksituationer under ett elva veckors program där vårdnadshavarna fick stöttning i metoder för samspel och respons med sina barn Enkätundersökningar angående barnens ordförråd och språkanvändning som vårdnadshavarna svarade på	Kodning av vad vårdnadshavarna sa och hur de svarade på barnens initiativ vid observationerna Jämförande av vårdnadshavarnas språkanvändning samt barnens ordförråd, språkanvändning och socialt initiativtagande innan och i slutet av programmet	Alla tre vårdnadshavare ökade responsen de gav sina barn i leksituationerna Alla tre barn visade ett ökat ordförråd, ökad språkanvändning och deltog i fler kommunikativa interaktioner Två av barnen ökade sitt initiativtagande till samspel

Bilaga F – Artikel 6

Författare/År	Titel	Syfte	Nyckelord
Candice Mak & Kaili Chen Zhang (2012)	Teachers' perceptions of a community participations programme for pre-schoolers with autism	Kvalitativ studie gällande specialpedagogers åsikter om träningsprogram för samhällsdeltagande för barn med autism	Autism Lärares uppfattning Förskolebarn Samhällsdeltagande
Undersökningsgrupp	Insamlingsmetod	Analysmetod	Resultat
<p>Åtta pedagoger från specialpedagogiska center för barn där fyra specialpedagoger från varje center deltog</p> <p>Alla med erfarenhet av att arbeta i förskola där barn med autism ingått i barngruppen</p> <p>Alla med erfarenhet av att använda programmet för samhällsdeltagande i barngrupper som hade barn med autism</p> <p>Alla hade kvalifikationer och utbildning inom specialpedagogik samt förskolepedagogik</p>	Semi-strukturerade intervjuer med de enskilda specialpedagogerna	<p>Fyra rubriker för analys:</p> <p>Specialpedagogernas uppfattning om barns svårigheter i samhällsdeltagande</p> <p>Specialpedagogernas uppfattning gällande användbarhet av programmet för samhällsdeltagande</p> <p>Specialpedagogernas uppfattning av svårigheter vid implementering av programmet</p> <p>Förslag från specialpedagogerna för förbättring av programmet</p>	<p>Indikerar att specialpedagogerna såg programmet för samhällsdeltagande som ett användbart verktyg vid främjandet av delaktighet i samhället bland förskolebarn med autism</p> <p>Åsikter om problematik och hinder gällande verktyget vid eventuell implementering</p> <p>Deltagarna föreslog sätt att förbättra kvaliteten i verktyget för samhällsdeltagande</p>